

جامعه‌شناسی سلطه

نویسنده:

مهران صولتی

جامعه‌شناسان

۱۳۹۰

سرشناسه	: صولتی، مهران ۱۳۵۲
عنوان و نام پدیدآور	: جامعه‌شناسی سلطه / مولف مهران صولتی
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات جامعه‌شناسان، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۶ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۹۹-۴۲-۶
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
موضوع	: جامعه‌شناسی
موضوع	: نظریه انتقادی
موضوع	: نقد فلسفی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۸۹ ج ۲ / ص ۵۸۳ HM
رده‌بندی دیوئی	: ۳۰۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۱۷۱۶۹۰

جامعه‌شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی: تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، همکف، پ ۳۳۳، فروشگاه جامعه‌شناسان، تلفن: ۶۶۰۰۰۵۱
WWW.JAMEESHENASAN.COM / Email: Sociologists15@gmail.com

جامعه‌شناسی سلطه

نویسنده: مهران صولتی

- تعداد: ۱۰۰۰ نسخه
- چاپ اول ۱۳۹۰ تهران
- قیمت: ۳۵۰۰ تومان
- لیثوگرافی: نوین
- چاپ: قدیانی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۹۹-۴۲-۶ ISBN: 978-600-5999-42-6

همه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است. Printed in Iran

فهرست مطالب

۹	مقدمه
فصل اول: شخصیت و عقلانیت	
۱۷	ظهور حوزه‌ی منافع
۲۴	پی‌نوشت
فصل دوم: عقلانیت صوری و عقلانیت ذاتی	
۲۹	عقلانیت صوری و عقلانیت ذاتی
۲۹	نمادهای حضور و تفوق عقلانیت صوری در جهان اجتماعی
۲۹	اندیشه خطی پیشرفت
۲۲	تخصص‌گرایی
۳۳	رسانه‌های ارتباطی
۳۴	برنامه‌ریزی
۳۵	جهانی‌شدن
۳۶	نمادهای حضور عقلانیت ذاتی در جهان اجتماعی
۳۶	حقوق بشر
۳۷	جنبش‌های اجتماعی
۳۸	گفتگو به جای خشونت
۴۱	تفوق ذهنیت بر عینیت (هنر بر تکنیک)
۴۳	پی‌نوشت
فصل سوم: نظریه کنش	
۴۷	نظریه کنش
۴۷	موقعیت‌های جهان اجتماعی
۴۷	موقعیت عادی
۴۸	موقعیت بحث‌انگیز
۴۸	انواع کنش
۴۸	کنش هرژمونیک
۴۹	کنش شبه هرژمونیک
۴۹	کنش غیرهرژمونیک
۵۰	پی‌نوشت
فصل چهارم: ساختارهای سلطه	
۵۳	تاریخ سلطه

دیدگاه‌های مکتب فرانکفورت	۵۵
آیا چشم‌اندازی برای جهان بدون سلطه وجود دارد؟	۵۶
ساختارهای سلطه و نقش تفاسیر ما	۵۹
حکومت‌های خودکامه و حکومت‌های دموکراتیک	۶۱
دیالکتیک نظام اجتماعی و شخصیت	۶۳
ساختارهای سلطه و روابط فی ما بین	۶۴
تولید گفتمان	۶۴
عقلانیت حاکم	۶۵
وابستگی به موقعیت	۶۶
روابط فی ما بین	۶۶
پیامدهای اعمال سلطه	۷۲
پی‌نوشت	۷۳

فصل پنجم: بحران‌های نظام اجتماعی

بحران‌های نظام اجتماعی	۷۶
بحران عقلانیت	۷۶
الف) از خود بیگانگی	۷۸
ب) قفس عقلانیت	۷۹
ج) شیء انگاری	۸۰
د) بحران معنا	۸۱
۲) بحران کارآمدی	۸۳
بحران کارآمدی و تعارض در نظام ارزشی	۸۸
بحران کارآمدی و تزلزل در یکپارچگی شخصیت	۹۰
پس‌افتادگی خرده‌نظام سیاست	۹۱
پس‌افتادگی خرده‌نظام اقتصاد	۹۴
پس‌افتادگی خرده‌نظام فرهنگ	۹۵
۳) بحران مشروعیت	۹۷
شرایط لازم جهت بهره‌گیری نظام اجتماعی از منابع مشروعیت‌بخش	۱۰۲
پی‌نوشت	۱۰۳

فصل ششم: راه‌های خروج از بحران

قضایای معیارین تفاهم ارتباطی	۱۰۷
چالش‌های موجود و راه‌های برون رفت	۱۰۸
الف) چالش‌های فرهنگی	۱۰۸

۱۱۰		ب) چالش‌های سیاسی
۱۱۱		۱) جنبش‌های اجتماعی
۱۱۲		۲) دموکراسی مشارکتی
۱۱۳		ج) چالش‌های خانوادگی
۱۱۵		د) چالش‌های اقتصادی
۱۱۸		پی‌نوشت
۱۱۹		نتیجه‌گیری
۱۲۳		نمایه اسمی
۱۲۵		نمایه موضوعی

فهرست جداول

۶۱		جدول (۴-۱)
۶۸		جدول (۴-۲)
۶۹		جدول (۴-۳)
۷۰		جدول (۴-۴)
۷۱		جدول (۴-۵)

فهرست نمودارها

۶۵		نمودار (۴-۱)
۶۶		نمودار (۴-۲)
۸۴		نمودار (۵-۱)
۱۰۱		نمودار (۵-۲)

بررسی رابطه میان نظام اجتماعی و شخصیت و تأثیرات متقابل آن‌ها بر یکدیگر، از دغدغه‌های همیشگی من بوده است. این که نظام شخصیتی واجد چه عناصر و مؤلفه‌هایی است؟ سهم کدام عناصر بیشتر از دیگران است؟ تعارضات شخصیتی چگونه ایجاد می‌شوند؟ این تعارضات بر نظام‌های اجتماعی چگونه تأثیر می‌گذارند؟ و در نهایت این که چه رابطه‌ای میان تعارضات شخصیتی و بحران‌های اجتماعی وجود دارد؟

این‌ها پرسش‌هایی بودند که مدت‌ها ذهن مرا به خود مشغول کرده است. واقعیت این است که انسان به مثابه موجودی اجتماعی که در متن مناسبات پیوند یافته با دیگران زیست می‌کند، واجد نظام شخصیتی است که بیش از هر چیز از محیط اجتماعی تأثیر می‌پذیرد. همچنین وجود تعارضات شخصیتی نیز به نوبه خود موجبات شکل‌گیری بحران‌های اجتماعی را فراهم می‌آورد. این که چه عواملی در پیوند یافتن تحولات شخصیت و نظام اجتماعی نقش داشته است. پیش از هر چیز منوط به مرور تاریخ مدرنیت می‌باشد. دوران مدرن با ورود آدمی به فضایی کاملاً متفاوت از مفاهیمی که تاکنون با آن‌ها انس داشت، آغاز شد. الگوی پیشین اندیشیدن و زیستن او دستخوش تغییر و انقلابی در مبانی اندیشگی و زندگی او پدیدار شد. در خوانش غالب، تحول صورت گرفته نوعی گسست پارادایمی تلقی می‌شود. یعنی در حالی که پارادایم سنت بر تکلیف‌مداری و تفسیر جهان مبتنی بود، پارادایم مدرنیت بر بنیاد حق‌مداری و تغییر جهان بنا شده است. اما در خوانش دیگر، گوهر تجدید در دوران پیشامدرن جست‌وجو می‌شود. به اعتقاد معتقدان این روایت، میان دو دوره پیشامدرن و مدرن، پیوندی وجود دارد که نتیجه بازاندیشی در سنت از افق مدرنیت می‌باشد. در هر صورت، چه در زمره معتقدان به خوانش نخست باشیم یا در جرگه معتقدان به خوانش دوم جای گیریم، جای انکار نیست که با ورود جوامع به عصر مدرن، بحران‌هایی عمیق در متن نظام‌های اجتماعی پدیدار شده است. بحران‌هایی که پیش از هر چیز از سیطره عقلانیت بر خردورزی ایجاد شده است.

با چیرگی عقلانیت صوری که مرادف انتخاب عقلانی بهترین ابزار برای نیل به اهداف بود، بسیاری از ارزش‌های انسانی مورد تأکید در عصر روشنگری به حاشیه رانده شدند. حقیقت و مشروعیت، در دام کارآمدی گرفتار آمد و آدمی به اسارتی ژرف‌تر از دوران پیشامدرن تن سپرد. نازیسم، فاشیسم و توتالیتاریسم بلوک شرق، از نمونه‌های برجسته حاکمیت عقلانیت صوری در جهان مدرن می‌باشند. اثر حاضر که با رویکرد جامعه‌شناسی انتقادی به رشته تحریر در آمده است؛ مبتنی بر نقد عقلانیت صوری و نحوه تفوق یافتن آن بر عقلانیت ذاتی متکی بر ارزش‌هایی همچون آزادی، خردگرایی و حقوق بشر می‌باشد. نقد سلطه ناشی از عقلانیت صوری، اگر چه کانونی‌ترین مفهوم این اثر را تشکیل می‌دهد؛ اما واقعیت این است که مباحث عرضه شده، از آن بسیار فراتر می‌رود و قلمروهای متنوع‌تری را می‌کاود. در پایان از دوست عزیزم جناب آقای سید جلال سیدان که این پژوهش و آثار مساعدت‌های ایشان است سپاسگزارم و امید دارم که خوانندگان فرهیخته این اثر به دیده لطف در آن نظر کنند و صاحب این قلم را از نقدهای روشنی‌بخش خود محروم نسازند.

مهران صولتی - پاییز ۱۳۸۹

Solati.mehran@yahoo.com